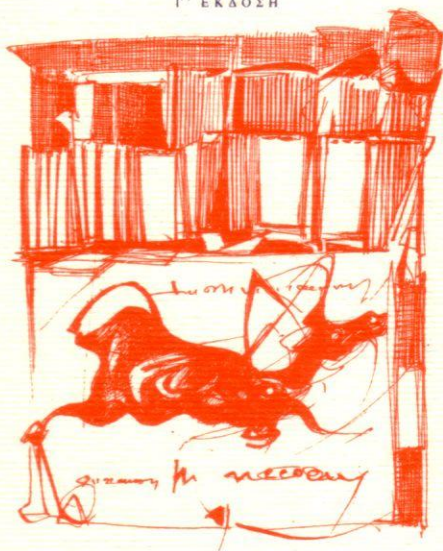


Ντίνος Χριστιανόπουλος

ΤΑ ΑΛΑΜΠΟΥΡΝΕΖΙΚΑ  
Ἡ Ἡ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ  
ΚΟΥΛΤΟΥΡΙΑΡΗΔΩΝ

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ  
ΜΕ ΤΟΝ ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ

Γ' ΕΚΔΟΣΗ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΙΛΙΕΤΟ, ΠΑΙΔΙΑ

*Μπιλιέτο*  
*άρ. 33*

---

ISBN 360-7805-18-6

## ΤΑ ΑΛΛΗΠΟΥΡΝΕΖΙΚΑ

πρώτη έκδοση: Τα τραμάκια, Θεσσαλονίκη, 1990  
δεύτερη έκδοση: Τά Τραμάκια, Θεσσαλονίκη, [1991]  
τρίτη έκδοση: Έκδόσεις Μπιλιέτο, Παιανία, 2002

Ντίνος Χριστιανόπουλος

ΤΑ ΑΛΑΜΠΟΥΡΝΕΖΙΚΑ  
Ἡ Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ  
ΚΟΥΛΤΟΥΡΙΑΡΗΔΩΝ

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ  
ΜΕ ΤΟΝ ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ

Γ' ΕΚΔΟΣΗ

---

*Ἐκδόσεις Μπιλιέτο, Παιανία 2003*

ΜΙΚΡΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΟΓΙΟ  
ΚΟΥΓΑΤΟΥΓΡΙΑΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ  
ΕΠΙΛΟΓΗ ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ

Ὁ ἑλλαδικὸς ἄνθρωπος στήν Ὀρθοδοξία διατυπώνει ἔτσι τὸν ἀρνητικὸ τοῦ νόστο ὡς «ζῶο θεούμενο» μέσα ἀπὸ τὸ διάλογο τοῦ Ἐγὼ τοῦ μέ τὸ Ἄλλο, ὡς Ἀνταρσία ἐνάντια σέ ἓνα εἶναι δίχως Πρόσωπο — ἀφηγεῖται τὸ καθολικὸ βίωμά του, τὴ διαδικασία ἐνσάρκωσης στό Ἐγὼ του, τὴν πρόσκτηση, μέ ἐνοποιὸ τὸν ἑαυτό του, τοῦ διάχυτου καὶ ἀπρόσωπου ὡς τὴν ἔλευση τοῦ γίγνεσθαι πού μετουσιώνεται τώρα, μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία του, τὴν διάρκεια τῆς Πράξης του, στό Ἐσύ καὶ τὸ Ἐμεῖς τοῦ Ἐκκαθολικευόμενου Ἐγὼ του.

.....

Ὁ χριστιανικὸς ἄνθρωπος ἐγκολπώνει τὸ Ἄλλο στό ἐκκαθολικευμένο τοῦ Ἐγὼ, στό Ἐσύ καὶ στό Ἐμεῖς του, «ζωντανό σῶμα τοῦ Θεοῦ», ἐκκλησία του. Τὸ Ἄλλο γίνεται ἔτσι Ἐσύ γιὰ νά θριαμβεύσει ὡς Ἐμεῖς μέσα σέ ἓνα Ἐγὼ μεγαλωμένο δυνάμει στό ἄπειρο, Ἐρωτας ὡς πράξη τοῦ Ἐσύ ἔξω ἀπὸ τὸν Καιρὸ, καὶ ἱστορία ὡς Πράξη τοῦ Ἐμεῖς, ἐνσαρκωμένος Καιρὸς, συμπίπτουν σέ μιά δι-  
συσπόμετη ὑφή ἐνός γίγνεσθαι πού ἐκφράζεται στό Πρό-  
σωπο, στήν Παρουσία τοῦ Ἀνθρώπου ὡς ἐρωτικῆς σχέ-  
σεως, ὡς ἀγαπητικῆς πράξης.

περ. «Ἀντί», ἀρ. 239, 1983, σελ. 20-21

Ἡ χρονικότητα γιά τό (ζωγράφο τάδε) εἶναι ψευ-  
δαίσθηση, ἀπάτη, διάσπαση, ἐξαλλαγή, διαστολή ὑπο-  
κειμένου καί ἀντικειμένου, κατακερματισμός καί ἀλ-  
λοτριώση, γι' αὐτό κύριο μέλημά του εἶναι νά τήν ἐξο-  
στρακίσει ἀναζητώντας τήν πρωτογένεια μιᾶς νέας ὀνο-  
ματοθεσίας, μιᾶς ἰδιωματικῆς μορφῆς, πού θά τοῦ ἐπι-  
τρέψει τήν ἀναδόμηση ἑνός κόσμου ὅπου μέσα του ἐρω-  
τικά συγκλίνουν τά πάντα, ἱκανοποιοῦνται, ἀποκαθίσταν-  
ται.

.....  
Γιά νά μεταποιηθεῖ ὅμως ἡ διοχέτευση τοῦ κατακερ-  
ματισμένου ὑποκειμένου στό πραγματιστικό ἀντικειμενι-  
κό τελικό μόρφωμα καί γιά νά κατορθωθεῖ μιᾶ συναίρεση  
χωροχρονικῶν διαστημάτων πού θά ἀποδώσει καί τήν  
τελική κατάφαση στό ρυθμικό συντονισμό τῶν δύο πα-  
ραμέτρων, ἀπαραίτητο εἶναι γιά τό ζωγράφο, νά ἐπεξερ-  
γάζεται δύο κείμενα.

περ. «Ἡ Λέξη», ἀρ. 22, 1983, σελ. 139

\*

Ἔτσι, μολονότι τό πρόβλημα τῆς διαμερισματοποίη-  
σης τῆς εἰκόνας φαίνεται νά εἶναι πρόβλημα ὀργάνωσης  
σχέσεων καί συνεπῶς, μή-θεματικό καί ἐπιρρεπές στό  
συμβολισμό, ὁδηγεῖ στό θέμα καί στό συμβολισμό τῆς  
εἰκόνας. Ἡ ἱεράρχηση προϋποθέτει τήν κυριαρχία ὀρισμένων

σημείων σέ σχέση πρός τά ἄλλα. Αὐτή ἡ ιεράρχηση προτείνει ἕνα σύστημα προσέγγισης, μελέτης καί ἐρμηνείας τῆς πραγματικότητας. Συνεπῶς ὀδηγεῖ ἔμμεσα στήν εἰκόνα, στήν παράσταση, στή φιγούρα. Μεταφέρει ἀπό τήν ἀφαίρεση στή διήγηση. Ἀπό τήν ὥρα πού ἡ ἐργασία (τοῦ ζωγράφου τάδε) τοποθέτησε τά προβλήματα τοῦ διαμοιρασμοῦ τῆς εἰκόνας σέ πολλές περιοχές, τοποθέτησε λογικά τήν προοπτική τῆς μετάβασης στή διηγηματική παράσταση, πού ἀντικατοπτρίζει, μέσα ἀπό τούς ὅρους καί τούς τρόπους τῆς διήγησης, τά προβλήματα τῆς ιεράρχησης ἢ τῆς ἀποποίησης τῆς εἰκόνας.

κατάλογος ἀναδρομικῆς ἔκθεσης ζωγράφου,  
ἐκδ. Βαφοπουλείου Πνευματικοῦ Κέντρου, 1985, σελ. 15

\*

Ὁ (ποιητής τάδε) ἐνδιαφέρεται γιά τήν ἰχνηλάτηση τοῦ «στοιχείου» ἐκείνου, πού κατά τρόπο σταθερό, σέ ὅλες τίς ἐποχές τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου κυφορεῖται παραμένοντας διαρκῶς «ἀνέκφραστο», ἐντέλει συνεχῶς διαφεῦγον, «ἐλάχιστον μέ φωνές ὄλου». «Τῆς ἀπεραντοσύνης ὅμως τό αὔλον εἶναι τό μόνο βλέμμα τό ἐκπληκτο πάντα». Ἡ σύλληψη αὐτή, τοῦ «αὔλου νεύματος τῆς ἀπεραντοσύνης» κυφορεῖται ἀπό τήν ἐκάστοτε ἀναγωγή τῶν ἰδιωτικῶν βιωμάτων τοῦ ποιητῆ καί τοῦ ἀποκρυσταλλώματος τῶν ἐμπειριῶν τοῦ ἀνθρώπου, θεωρού-



μενου στην ολότητα του, σε μία (εurytata) συμπαντική  
ροϊκότητα.

περ. «Τό Τράμ», αρ. 2, 1987, σελ. 58

## Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ

**Σφυρίδης:** Ντίνο, πρίν προχωρήσουμε στή συζήτησή μας γιά τή γλώσσα τῶν σημερινῶν κουλτουριάρηδων, θά ἤθελα νά μοῦ πεῖς ποιούς θεωρεῖς κουλτουριάρηδες.

**Χριστιανόπουλος:** Κουλτουριάρηδες εἶναι οἱ διανοούμενοι πού δίνουν μεγαλύτερη σημασία στή γνώση καί τήν πληροφόρηση καί λιγότερη στό αἶσθημα καί τό βίωμα. Ὅ,τι ἔμαθαν ἢ δέν ἔμαθαν ἔχει γι' αὐτούς μεγαλύτερη ἀξία ἀπό τή σκέψη. Κουλτουριάρηδες βρίσκονταν σ' ὅλες τίς ἐποχές. Στήν ἀρχαία Ἑλλάδα τούς κοροϊδεῖ πολύ ἄσχημα ὁ Ἀριστοφάνης ἐπειδή χρησιμοποιοῦσαν πάντα καινούριες καί παράξενες λέξεις γιά νά ξεπάσουν τόν κόσμο. Καί οἱ σοφιστές ἦταν ἓνα εἶδος κουλτουριάρηδες τῆς ἐποχῆς τους γιατί ἔδωσαν πολλή σημασία στή γνώση καί ὄχι στή σωστή κρίση. Ἀλλά καί παλαιότερα, θυμᾶμαι, ὅταν λέγαμε «οἱ διανοούμενοι» ἢ «οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων», νιώθαμε κάτι σά δυσφορία καί ἐνόχληση, γιατί καταλαβαίναμε ὅτι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ξεφύγει πολύ ἀπό τή ζωή ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς τέχνης. Αὐτοί νομίζανε ὅτι, ἐπειδή ἦταν ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, ἔπρεπε νά μιλοῦν μέ εἰδικό λεξιλόγιο, νά καταλαβαίνονται μεταξύ τους, κι ἄς μὴν τούς καταλαβαίνουν οἱ ἄλλοι. Σέ τελική ἀνάλυση, κουλτουριάρηδες εἶναι οἱ ψευτομορφωμένοι. Μόνο ἓνας

ψευτομορφωμένος μπορεί νά χρησιμοποιει λεξιλόγιο πού ξιπάζει καί ξαφνιάζει, ἢ νά μεταχειρίζεται ώρατες λέξεις καί φράσεις γιά νά κάνει ἐντύπωση, ἐνώ καταβάθος δέν κατέχει τή γλώσσα καί δέν τή χρησιμοποιει σωστά.

**Σφυρίδης:** Καί ἡ γλώσσα τῶν κουλτουριάρηδων;

**Χριστιανόπουλος:** Αὐτό πού σήμερα λέμε γλώσσα τῶν κουλτουριάρηδων εἶναι ἓνα κουρκούτι ἀπό νεόκοπες λέξεις, ἀπό ξένες ἀμετάφραστες λέξεις καί ἀπό λέξεις παρμένες ἀπό τίς διάφορες ἐπιστῆμες, λ.χ. ἡ μεταστοιχείωση τῆς ντεμί νομενκλατούρας. Μ' ἓνα τέτοιο κουρκούτι, στό τέλος δέ βγάζουν νόημα οὔτε αὐτοί οὔτε φυσικά κι ἐμεῖς. Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα τή λέξη *δομή* πού ἀναφέρεται στο *χώρο*, ἐνῶ ἡ λέξη *διαδικασία* ἀναφέρεται στό *χρόνο*. Τί θά ἔλεγες ὅμως ἂν ξαφνικά διάβαζες τή φράση *δομικές διαδικασίες ἢ διαδικαστικές δομές*; Ρώτησα κάμποσους νά μοῦ τίς ἐξηγήσουν, μά δέν μπόρεσε κανείς. Γιατί, ὅπως καταλαβαίνεις, πρόκειται γιά μπαροῦφες. Τί μπορεί, λοιπόν, νά σημαίνουν οἱ δύο αὐτές φράσεις ὅταν στήν καθεμιά τό ἐπίθετο ἀναιρεῖ τό οὐσιαστικό; Ἄλλά, τί θά ἔλεγες ἂν αὐτή ἡ φράση γίνονταν ὀλόκληρη πρόταση; Ἄκου: *Ὅταν οἱ δομικές διαδικασίες λειτουργοῦν ἀνασταλτικά μέσα στό *χώρο* τοῦ μεταμοντέρνου...* Τί νά πρωτοσχολιάσει κανείς σ' αὐτή τή φράση; Πρῶτα πρῶτα πόσοι ξέρουν τόν ὄρο *μεταμοντέρνο*; Ὁμολογῶ ὅτι κι ἐγώ δέν τόν ἤξερα, τουλάχιστον παλαιότερα.

Κι έπειτα, τί ακριβώς συμβαίνει μέσα στο χώρο του μεταμοντέρνου, εάν λειτουργήσουν ή δέ λειτουργήσουν οι δομικές διαδικασίες; Αύτά είναι άκατανόητα και γι' αυτόν πού τά γράφει και γι' αυτόν πού τά διαβάζει. Είναι αλαμπουρνέζικα. Και νά σκεφτεϊς ότι σάν κι αυτή τή φράση έχω διαβάσει χιλιάδες πού έπαληθεύουν τά τρία χαρακτηριστικά τών κουλτουριάρηδων: πρώτον ότι δέ γνωρίζουν καλά τίς λέξεις και τίς έννοιές τους (μου είπαν για κάποιον πού έγραφε τή λέξη *ένδιαίτημα* και έννοούσε *ένδυμα!*), δεύτερον θέλουν νά ξιπάσουν τούς άλλους μέ διάφορες άκαταλαβίστικες λέξεις, και τρίτον δέν έχουν χωνέψει καλά αύτά πού λένε. "Άσε πού δέν τά καταφέρνουν ούτε και μέ τό συντακτικό και μπερδεύονται. Βέβαια, τό μπερδεμα ύπάρχει πρώτα στο μυαλό. Πάντως, μ' αύτά και μ' αύτά καταφέρνουν νά κομπλεξάρουν πολλούς, και καμιά φορά όλους. Και χώρια πού συντελοῦν στο νά πάει ή γλώσσα μας κατά διαόλου.

*Σφυρίδης:* Θά ήθελα νά σοῦ θέσω ένα έρώτημα. "Όπως αποδεχόμαστε τήν έρμητική γραφή όρισμένων ποιητῶν, γιατί νά μήν αποδεχτοῦμε και τό δυσνόητο τρόπο γραφής τών κουλτουριάρηδων;

*Χριστιανόπουλος:* 'Από μία άποψη, κι ό ποιητής θά έπρεπε, οποιαδήποτε τεχνοτροπία κι αν ακολουθεϊ, νά γράφει κατά τρόπο κατανοητό, για νά μπορεί ό αναγνώστης νά τόν καταλαβαίνει. Γιατί, τί νά τήν κάνω τήν οποιαδήποτε

ποίηση, όταν έχει κοπεϊ ή γέφυρα τής επικοινωνίας; Τί νά τά κάνω τά έρμητικά ποιήματα, όταν δέν τά καταλαβαίνει κανείς; Κι αφού δέ μου λένε τίποτε, πώς είναι δυνατό νά μέ συγκινήσουν; Βέβαια ό ποιητής έχει τή δικαιολογία ότι γράφει γιά νά εκφράσει τόν έαυτό του, αν και πάλι θά έλεγα ότι ένας ποιητής πού εκφράζεται έρήμην τοῦ αναγνώστη, τί σοί ποιητής είναι; Καί αν ό σουρεαλισμός στήν πρώτη φάση τό παραξύλωσε, τί νά πούμε γιά τούς σημερινούς σουρεαλιστές τής αρπακόλας πού γράφουν ό,τι τούς κατέβει; Πάντως ό στοχαστής, έπειδή δέν έχει ούτε καν τή δικαιολογία τής έμπνευσης κι έπειδή ό στόχος του είναι ή συζήτηση μέ τόν αναγνώστη, δέ θά 'πρεπε νά είναι άκαταλόγηστος σαν τούς μοντέρνους ποιητές.

*Σφυρίδης:* Υπάρχουν όμως όρισμένοι πού ισχυρίζονται πώς έτσι έμπλουτίζεται ή γλώσσα μας, ενώ ή άπλόττητα και ή σαφήνεια διατηροῦν τή γλώσσα στάσιμη.

*Χριστιανόπουλος:* Αν ό έμπλουτισμός τής γλώσσας είναι ή αίτία νά θριαμβεύσει ή άκατανοησία, τότε προτιμῶ όρισμένες φυλές τής Αφρικῆς πού συνεννοοῦνται μόνο μέ τριακόσιες λέξεις.

*Σφυρίδης:* Ποιές θεωρεῖς ως αίτίες τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, εκτός από τήν ήμισμάθεια, πού ἤδη άνάφερεις;

*Χριστιανόπουλος:* Νομίζω πώς τό κακό αὐτό, πού ὅλο και φουντώνει, οφείλεται όχι μόνο στήν ήμισμάθεια τῶν

περισσότερων κουλτουριάρηδων αλλά και στον έγωισμό τους. Δέ θα μporέσουν ποτέ οι άνθρωποι αυτοί να άκουνε περισσότερο άπ' όσο μιλουνε, να σκέφτονται περισσότερο άπ' όσο γράφουν, και να περνούν κάθε πληροφορία άπό τό κόσκινο τής κρίσης. Για να συμβει αυτό πρέπει κανείς να είναι ταπεινός, να μή νομιζει πώς αυτός τά ξέρει όλα και κανείς άλλος. Να μή λέει διαρκώς «έγώ νομιζω», «έγώ πιστεύω», «έχω τή γνώμη», και τά συναφή. Μέσα σ' αυτό τό βραχυκύκλωμα ήμμάθειας κι έγωισμού, χωρούνε και άριστεροί και δεξιοί, και έφημερίδες και τηλεόραση, και όρθόδοξοι και νεο-όρθόδοξοι. Μιά φορά ένας κομμουνιστής μου πιπιλιζε τον Μάρξ σαν καραμέλα και τελικά άποδείχτηκε πώς δέν είχε διαβάσει ούτε μία σελίδα άπό τό «Κεφάλαιο». Μά και πόσοι χριστιανοί δέν έχουν μεσάνυχτα άπ' τό ευαγγέλιο; Κι άσε εκείνους πού δέ διαβάζουν λογοτεχνία, αλλά μόνο τίς βιβλιοπαρουσιάσεις, κι έτσι είναι σαν να τά έχουν διαβάσει όλα!

Σφυριδής: Συμφωνώ μαζί σου, αλλά δέ νομιζεις πώς πρέπει να δούμε μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα για να μήν κινδυνεύσουμε, άπό τήν πολλή θεωρία, να χαρακτηριστούμε κι έμεϊς κουλτουριάρηδες;

Χριστιανόπουλος: Έντάξει. Παίρνω, λοιπόν, ένα κείμενο άπό κάποιον δοκιμογράφο και στοχαστή, ό όποιος χρόνια τώρα ευαγγελίζεται τή νεο-ορθοδοξία. Διαβάζω: 'Ο έλλαδικός άνθρωπος στην Όρθοδοξία διατυπώνει έτσι τον

ἀρνητικό του νόστο ὡς «ζῶο θεούμενο» μέσα ἀπό τό διάλογο τοῦ Ἐγώ του μέ τό Ἄλλο, ὡς Ἀνταρσία ἐνάντια σ' ἓνα εἶναι δίχως Πρόσωπο – ἀφηγεῖται τό καθολικό βίωμα του, τή διαδικασία [βλέπεις, δέ λείπουν οἱ διαδικασίες, αὐτό τό ψωμοτύρι τῶν κουλτουριάρηδων] ἐνσάρκωσης στό Ἐγώ του, τήν πρόσκτηση, μέ ἐνοποιό τόν ἐαυτό του, τοῦ διάχυτου καί ἀπρόσωπου ὡς τήν ἔλευση τοῦ γίγνεσθαι πού μετουσιώνεται τώρα, μέσα ἀπό τήν ἱστορία του, τή διάρκεια τῆς Πράξης του, στό Ἐσύ καί τό Ἐμεῖς τοῦ ἐκκαθολικευόμενου Ἐγώ του. Αὐτό πού σοῦ διάβασα εἶναι μόνο μιά πρόταση. εἶναι δέκα σειρές. Κατάλαβες τίποτα; Θυμᾶσαι τίποτα;

Σφυρίδης: Ὁμολογῶ πῶς ὄχι.

Χριστιανόπουλος: Οὔτε κι ἐγώ. Ἄν μου ζητήσουν νά πῶ μιά περίληψη, ἀδυνατῶ, παρόλο πού τώρα μόλις τό διάβασα. Ἄς τό ψερίσουμε ὅμως λέξη πρὸς λέξη, μήπως καί βγάλουμε νόημα, ἔστω καί τμηματικά. Ὁ ἐλλαδικός ἄνθρωπος στήν Ὁρθοδοξία. Ἀναρωτιέμαι: ἢ Ὁρθοδοξία ἀφορᾷ μόνο τοὺς ἐλλαδικούς ἀνθρώπους; Καί ποιός εἶναι ὁ ἐλλαδικός ἄνθρωπος; Γιατί ὄχι, Ἕλληνας; Καί τί θά πεῖ ἀρνητικός νόστος; Νόστος εἶναι τό ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς. Ὑπάρχει ἄραγε ἀρνητικό ταξίδι ἐπιστροφῆς καί θετικό ταξίδι ἐπιστροφῆς; Κι ἂν παραδεχτοῦμε ὅτι ἀναφέρεται εἰδικά στόν Ἕλληνα ὀρθόδοξο, αὐτός ὁ Ἕλληνας τί διατυπώνει; Τόν ἀρνητικό του νόστο; Καί πῶς τόν

διατυπώνει; Μᾶς λέει: ὡς ζῶο θεούμενο. Τό «ζῶο θεούμενο» πρέπει νά τό ἔχει πάρει ἀπό κάποιον πατέρα τῆς ἐκκλησίας. Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας μόνο γιά κουλτουριάρηδες δέν μποροῦν νά κατηγορηθοῦν: Ξέρουν ἐκατό τά ἐκατό τί λένε, ἀκόμα κι ἂν κάνουν ὑψηλή δογματική. Καταλαβαίνω τί εἶναι τό «ζῶο θεούμενο». Ζῶο εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πού μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ γίνεται κι αὐτός Θεός. Ἄλλά εἶναι δυνατόν ἓνα ζῶο θεούμενο νά διατυπώνει τόν ἀρνητικό του νόστο; Τό ζῶο ἀπό τή μιά μεριά κάνει ταξιδάκια νόστου κι ἀπό τήν ἄλλη βιάζεται νά θεοποιηθεῖ; Τί ἀπ' ὅλα κάνει αὐτό τό ζῶο, τό ὅποιο βέβαια εἶναι ὁ ἄνθρωπος; Ἄλλά, ἂν θυμᾶμαι καλά, ὁ συγγραφέας ξεκίνησε νά μιλήσει γιά τόν Ἑλληνα κι ὄχι γιά τόν ἄνθρωπο γενικά. Διατυπώνει, λοιπόν, τόν ἀρνητικό του νόστο σάν «ζῶο θεούμενο» μέσα ἀπό τόν διάλογο τοῦ Ἐγώ του μέ τό Ἄλλο. Τό Ἐγώ καί τό Ἄλλο, μέ κεφαλαῖα τά ἀρχικά — ἀλλά ἄς μὴν ἐπεκταθοῦμε καί στή μᾶστιγα τῶν ἀρχικῶν κεφαλαίων. Καταλαβαίνω τί εἶναι ὁ διάλογος τοῦ Ἐγώ μέ τό Ἄλλο. Εἶναι ἡ λαχτάρα τῆς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας καί ἐπαφῆς. Δέν μπορῶ ὅμως νά καταλάβω τί κάνει αὐτό τό ζῶο στό ὅποιο ἀναφέρεται ὁ συγγραφέας. Ἀπό τή μιά τρέχει νά προλάβει τόν ἀρνητικό του νόστο, ἀπ' τήν ἄλλη βιάζεται νά θεοποιηθεῖ καί, πρὶν προλάβει νά θεοποιηθεῖ, τό ρίχνει στούς διαλόγους μέ τούς ἄλλους: Τί κάνει λοιπόν; Ταξιδεύει, θεοποιεῖται ἢ διαλέγεται; Αὐτά τά τρία πράγματα τά κάνει τό ζῶο τῆς



δεύτερης σειρᾶς, γιατί ὁ ἑλλαδικός ἄνθρωπος τῆς πρώτης σειρᾶς σίγουρα τά ἔχει κιόλα ξεχάσει. Προχωρῶ: ...ὡς Ἐνταρσία ἐναντία σ' ἓνα εἶναι δίχως Πρόσωπο. Αὐτό, ἂν τό καλοπροσέξεις ἔχει νόημα καί τό καταλαβαίνω. Ἡ ἀνάγκη πού μᾶς ὀδηγεῖ στό διάλογο καί τήν ἐπικοινωνία μέ τούς ἄλλους εἶναι μιά ἐνταρσία πού κάνουμε ἐναντία στόν ἑαυτό μας. Ὡστόσο, αὐτή ἡ κατανοητή φράση, ὡς ὑποτελής στό ρῆμα διατυπώνει καί στό ὑποκείμενο ὁ ἑλλαδικός ἄνθρωπος, γίνεται κι αὐτή ἀκατανόητη. Παρακάτω διαβάζουμε ὅτι ὁ ἑλλαδικός ἄνθρωπος — γιατί ἐκεῖ ἀναφερόμαστε πάντοτε — ἀφηγεῖται τό καθολικό βίωμα του. Καί γιατί αὐτό, τέλος πάντων, τό καθολικό βίωμα τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά δένεται μόνο μέ τόν ἑλλαδικό ἄνθρωπο σέ συνάρτηση μέ τήν Ὁρθοδοξία; Μετά τό καθολικό βίωμα πού ἀφηγεῖται ὁ ἑλλαδικός ἄνθρωπος, ἀκολουθεῖ ἡ διαδικασία ἐνσάρκωσης τοῦ Ἐγώ του. Ἀλλά τί φρούτο εἶναι πάλι αὐτό; Ὡς τώρα μιλούσαμε μέ τά λόγια τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας μας ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο θεοῦμενο, τώρα θ' ἀρχίσουμε νά μιᾶμε μέ τά λόγια τοῦ Βούδα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐνσαρκώνεται στό τάδε ζῶο καί τό τάδε ζῶο ἐνσαρκώνεται στόν ἄνθρωπο; Ἀλλά καί ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Ἐγώ τί ζητάει ἐδῶ, ἐνῶ ὡς τώρα μιλούσαμε γιά τό διάλογο τοῦ Ἐγώ μέ τό Ἄλλο ὡς Ἐνταρσία ἐναντία σέ ἓνα εἶναι δίχως Πρόσωπο. Δηλαδή τί γίνεται μέσα σ' αὐτές τίς τέσσερις σειρές, τό ζῶο διαλέγεται ἢ ἐνσαρκώνεται; Ἐκτός ἂν τό ζῶο τά καταφέρει

καί τά δύο ταυτόχρονα. Πάμε παρακάτω: ἐκτός ἀπό τό καθολικό βίωμα του καί τή διαδικασία ἐνσάρκωσής του, ἀφηγεῖται τήν πρόσκτηση, μέ ἐνοποιό τόν ἑαυτό του, τοῦ διάχυτου καί ἀπρόσωπου ὡς τήν ἔλευση τοῦ γίνεσθαι, πού μετουσιώνεται τώρα. Ἀναρωτιέμαι: Ἡ πρόσκτηση εἶναι κάτι πού τό ἀφηγοῦμαστε; Κι ἐγώ νόμιζα πώς εἶναι κάτι πού τό πραγματοποιοῦμε. Ἀλλά γιά πρόσκτηση πρόκειται ἤ γιά μετουσίωση; Ἐκτός ἀπό τίς ἐνσαρκώσεις, τούς διαλόγους, τούς ἀρνητικούς νόστους, τά ζῶα πού θεοποιοῦνται, τίς ἀνταρσίες τοῦ εἶναι δίχως πρόσωπο, ἀρχίσαμε ἀπό τήν πέμπτη γραμμή καί τίς μετουσιώσεις τοῦ διάχυτου γίνεσθαι. Αὐτό λοιπόν τό γίνεσθαι μετουσιώνεται τώρα, μέσα ἀπό τήν ἱστορία του, τή διάρκεια τῆς Πράξης του, στό Ἔσῴ καί τό Ἐμεῖς τοῦ ἐκκαθολικευόμενου Ἐγῶ του. Εἶχαμε δεῖ παραπάνω τό καθολικό βίωμα, τώρα βλέπουμε καί τό ἐκκαθολικευόμενο Ἐγῶ. Τό ρῆμα ἐκκαθολικεύομαι μᾶλλον τό φτιάξανε οἱ κουλτουριάρηδες. Ἡ φράση τοῦ συγγραφέα πρέπει νά σημαίνει ὅτι τό Ἐγῶ τείνει νά προσεγγίσει τό καθολικό. Μά πιό πάνω δέ μᾶς ἔλεγε ὅτι τό διάχυτο γίνεσθαι προσπαθεῖ νά τό βάλει μέσα στόν ἑαυτό του; Τώρα ἄλλαξε καί προσπαθεῖ νά τό βγάλει ἀπό μέσα του καί νά τό κάνει καθολικό; Καί τώρα πού τελειώσαμε, σύν Θεῷ, τήν ἀνάλυση τῆς πρότασης, ἀναρωτιέμαι πῶς εἶναι δυνατόν, μέ τόση ἀσυναρτησία, ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά μᾶς μυήσει στή νεο-ορθοδοξία; Ἐκτός ἂν καταφέρει νά μυήσει ὅλους τούς ἀσυνάρτητους.

Σφυρίδης: Μήπως καταπιαστήκαμε μ' ένα άκραϊο παράδειγμα κουλτουριάρη;

Χριστιανόπουλος: Μπά, υπάρχουν και χειρότεροι. Άς δοΰμε λ.χ. ένα τεχνοκριτικό σημείωμα πού αναφέρεται στή ζωγραφική ενός σπουδαίου καλλιτέχνη. Άκου, λοιπόν τώρα, ν' απολαύσεις κριτική τής ζωγραφικῆς. Ἡ χρονικότητα — στό ζωγάφο τάδε — εἶναι ψευδαίσθηση, άπάτη, διάσπαση, έξαλλαγή, διαστολή ύποκειμένου και άντικειμένου, κατακερματισμός και άλλοτρίωση, γι' αυτό κύριο μέλημά του εἶναι νά τήν έξοστρακίσει άναζητώντας τήν πρωτογένεια μιᾶς νέας όνοματοθεσίας, μιᾶς ιδιωματικῆς μορφῆς, πού θά τοϋ έπιτρέψει τήν αναδόμηση [βάι, βάι, βάι, κι έδῶ αναδόμηση], ενός κόσμου όπου μέσα του έρωτικά συγκλίνουν τά πάντα, ικανοποιούνται, άποκαθίστανται. Κατάλαβες τίποτα;

Σφυρίδης: Όχι. Νιώθω άνεπαρκής.

Χριστιανόπουλος: Δέν εἶσαι καθόλου άνεπαρκής — άνεπαρκεῖς εἶναι αὐτοί πού γράφουν τέτοια πράγματα. Ἄλλά ἄς αρχίσουμε πάλι τό ψείρισμα. Εἶναι κι αὐτό έννιά σειρές πού άποτελοϋν μιᾶ και μόνη πρόταση. Στήν αρχή σου δίνει τήν έντύπωση πώς ἄν τό διαβάσεις προσεκτικά, θά βγάλεις νόημα. Γελιέσαι, γιατί όσο προχωρᾶς, άκόμη κι εκείνο πού κατάλαβες στήν αρχή, ξεχνιέται. Ἡ χρονικότητα, λοιπόν, γιά τό ζωγάφο μας εἶναι ψευδαίσθη-

ση. Φαντάζομαι πώς ή χρονικότητα πρέπει να έχει σχέση με τήν έννοια του χρόνου. Τώρα πώς ό χρόνος γίνεται χρονικότητα, αυτό είναι ένα από τά μυστήρια τών κουλτουριάρηδων. Έδω έχουμε ένα συγκεκριμένο έργο, ζωγραφίες, ύλικά, τεχνοτροπίες. Καί δέν έχεις να πεις τίποτα για τήν ίδια τή ζωγραφική, καί μόνο στή χρονικότητά του βρήκες να σκαλώσεις; Έστω. Ό χρόνος, λοιπόν, για τό ζωγράφο μας είναι ψευδαίσθηση. Είναι όμως καί άπάτη. Πώς μπορούν αυτά τά δύο να σταθούν πλάι πλάι; Δηλαδή, αν ό χρόνος τόν έξαπατά, τότε πώς μπορεί ό χρόνος να είναι ψευδαίσθηση; Ακολουθεϊ ή διάσπαση. Ό χρόνος δηλαδή πρώτα τόν έξαπατάει καί τόν κοροϊδεύει κι ύστερα τόν αναγκάζει να διασπαστεί; Καί ποιό είναι τό υποκείμενο; Διασπᾶται ό ζωγράφος ή ό ίδιος ό χρόνος είναι διασπασμένος; Τί από τά δύο συμβαίνει; Ακολουθεϊ ή έξαλλαγή. Τί σημαίνει έξαλλαγή; Είναι όρος τής ιατρικής; Σφυρίδης: Ναι, έξαλλάσσονται τά καλοήθη νεοπλάσματα σέ κακοήθη.

Χριστιανόπουλος: Δηλαδή ό χρόνος είναι καρκίνος; Καλό κι αυτό! ΈΑμ τότε πώς ό καρκίνος είναι ψευδαίσθηση; Παρακάτω γράφει: διαστολή υποκειμένου καί άντικειμένου — ή φράση ταιριάζει σέ φιλοσοφική πραγματεία, όχι σέ τεχνοκριτικό σημείωμα. Τό κάθε ουσιαστικό από αυτά πού είδαμε ως τώρα δέν ταιριάζει μέ τό διπλανό του, αλλά τό ένα άναίρει τό άλλο. ΈΑν ό χρόνος είναι άπάτη, δέν

μπορεῖ νά εἶναι διαστολή τοῦ ὑποκειμένου μέ τό ἀντικείμενο. Προχωρῶ: κατακερματισμός καί ἀλλοτρίωση. Ἐνῶ ἡ προηγούμενη φρασοῦλα, διαστολή ὑποκειμένου καί ἀντικείμενου, εἶναι παρμένη ἀπό τή φιλοσοφία, τό κατακερματισμός καί ἀλλοτρίωση ἀνήκει στό σύγχρονο λεξιλόγιο τῶν κουλτουριάρηδων. Συνοψίζω: Ἡ χρονικότητα τοῦ ζωγράφου τάδε εἶναι 1) ψευδαίσθηση, 2) ἀπάτη, 3) διάσπαση, 4) ἐξαλλαγή, 5) διαστολή ὑποκειμένου καί ἀντικείμενου, 6) κατακερματισμός καί 7) ἀλλοτρίωση. Κατάλαβε, φαίνεται, ἡ συγγραφέας ὅτι μᾶς μπούκωσε ἀρκετά καί σταμάτησε ἐδῶ τόν κατάλογο γιά νά προχωρήσει καί σέ κάποιες ἐπεξηγήσεις: γι' αὐτό κύριο μέλημά του εἶναι νά τήν ἐξοστρακίσει. Τό «τήν» ἀναφέρεται βέβαια στή χρονικότητα· θά μπορούσε ὅμως ν' ἀναφέρεται καί σέ ὁποιοδήποτε οὐσιαστικό θηλυκοῦ γένους πού ἀναφέρθηκε πιό πάνω, ὅπως τήν ψευδαίσθηση, τήν ἀπάτη, τήν ἐξαλλαγή. Καταλαβαίνεις, λοιπόν, τί κομφούζιο γίνεται ὅταν κάποιος δέν ἐλέγχει τά λόγια του; Θέλει νά πεῖ ὅτι ὁ ζωγράφος προσπαθεῖ νά ἐξοστρακίσει τή χρονικότητα, νά βγάλει δηλαδή τό χρόνο ἔξω ἀπό τό ἔργο του. Γιά νά τό πεῖ αὐτό, μᾶς ἀράδιασε τοῦ κόσμου τά ἀφηρημένα οὐσιαστικά. Πῶς ὅμως θά τήν ἐξοστρακίσει; Ἀναζητώντας τήν πρωτογένεια μᾶς νέας ὀνοματοθεσίας. Τήν λέξη πρωτογένεια τή διαβάζω γιά πρώτη φορά. Τί σημαίνει ἀραγε; Μήπως θά πεῖ τό πρῶτο γένος; Ἡ πρώτη γέννηση; Ἡ πρώτη φάση τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου; Δέν

καταλαβαίνω. Ἄλλά ἐκεῖνο πού εἶναι γιά γέλια, εἶναι ἡ  
νέα ὀνοματοθεσία. Τί θέλει νά πεῖ, ὅτι γιά νά ἐξοστρακί-  
σει ὁ ζωγράφος τό χρόνο ἀπό τούς πίνακες του, δίνει νέα  
ὀνομασία στά πράγματα; Γιατί μιλοῦμε, βέβαια, γιά ζω-  
γράφο. Καί στή ζωγραφική, τί θά πεῖ ὀνοματοθεσία; Καί  
ποιά εἶναι ἡ νέα ὀνοματοθεσία καί τί σχέση ἔχει μέ τήν  
πρωτογένεια, μέ τή διάσπαση τοῦ χρόνου καί μ' ὅλα τ'  
ἄλλα πού μᾶς εἶπε παραπάνω; Καί δέ σταματάει ἐδῶ  
ἀλλά συνεχίζει: Μέλημα τοῦ ζωγράφου εἶναι νά ἐξοστρα-  
κίσει τή χρονικότητα ἀναζητώντας, ἐκτός ἀπό τήν πρω-  
τογένεια μιᾶς νέας ὀνοματοθεσίας, καί τήν πρωτογένεια  
μιᾶς ἰδιωματικῆς μορφῆς. Τό δεύτερο αὐτό, παραδόξως  
τό καταλαβαίνω. Ὑποθέτω πώς ἰδιωματική μορφή εἶναι  
μιά δική του τεχνοτροπία πού ν' ἀποδίδει τό δικό του  
πρόσωπο ἢ ἔστω τό ἰδίωμα. Κι αὐτό τό ἀπλό πράγμα,  
δηλαδή τό νά βρεῖ ὁ ζωγράφος τό προσωπικό του ὕφος,  
τό κάνει μόνο καί μόνο γιά νά ἐξοστρακίσει τό χρόνο; Μυ-  
στήρια πράγματα συμβαίνουν στό χῶρο τῆς τέχνης, κι  
ἀκόμα πιό μυστήρια στό χῶρο τῆς κριτικῆς. Ἄλλά πρό-  
σεξε νά δεῖς ὅτι ἡ ἰδιωματική αὐτή μορφή θά ἐκκολάψει  
στήν τεχνοκριτικό πολλά πράγματα παρακάτω: ...μιᾶς  
ἰδιωματικῆς μορφῆς πού θά τοῦ ἐπιτρέψει τήν ἀναδόμη-  
ση [βαί, βαί, βαί, κι ἐδῶ ἀναδόμηση] ἐνός κόσμου ὅπου  
μέσα του ἐρωτικά συγκλίνουν τά πάντα, ἱκανοποιοῦνται,  
ἀποκαθίστανται. Στήν ὄγδοη σειρά, καθῶς βλέπεις, μπῆχε  
καί τό ἐρωτικό στοιχεῖο. Ἔτσι προτοῦ τελειώσουν οἱ ἐν-

νά σειρές αὐτῆς τῆς κυρίας, ἐμεῖς θά ἔχουμε γνωρίσει καί τό πρόβλημα τοῦ ἔρωτα τοῦ καλλιτέχνη μας. Ἄν καταλαβαίνω καλά, ὁ ζωγράφος προσπαθεῖ νά ἐξοστρακίσει τό χρόνο, πού εἶναι ἕνα σωρό πράγματα — αὐτά τά περνάω στό ντούκου — κι αὐτό τό κάνει ἀναζητώντας τήν προσωπική του ἔκφραση γιά νά ξαναδημιουργήσει (εἶναι ἡ ἀναδόμηση) τόν κόσμο καί νά πετύχει καί στόν ἔρωτα, θαρρεῖς κι ὁ ἔρωτας δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τό χρόνο. Βλέπεις λοιπόν ὅτι αὐτή ἡ κουλτουριάρα, μέ τό νά θέλει νά πεῖ πολλά, τελικά δέ λείει τίποτα; Ἄλήθεια, σέ κούρασα ἢ θέλεις νά πᾶμε παρακάτω;

*Σφυρίδης:* Νά συνεχίσεις γιατί ἀγάλλεται ἡ καρδιά μου πού βρέθηκε κάποιος, ἐπιτέλους, νά τά πεῖ ἔξω ἀπ' τά δόντια καί μέ συγκεκριμένη ἀνάλυση.

*Χριστιανόπουλος:* Ἄς πάρουμε, λοιπόν, ἕναν ἄλλο τεχνοκριτικό, πού συμβαίνει νά εἶναι καί καθηγητής ἀνωτάτης σχολῆς. Αὐτό ἔχει μεγάλη σημασία, διότι ὅταν διδάσκουμε στά παιδιά, τά παιδιά θά πρέπει νά μᾶς καταλαβαίνουν. Μά θά μοῦ πεῖς ὅτι εἶναι φοιτητές, κι οἱ φοιτητές τά καταλαβαίνουν ὅλα! Γιά νά μή σέ κουράσω, θά σοῦ διαβάσω μόνο τήν πρώτη πρόταση, ἄν καί τό σύνολο τοῦ ἀποσπάσματος μέ γαργαλαί πολύ. Λοιπόν, ὁ καθηγητής αὐτός μιλάει γιά ἕναν ἄλλο ζωγράφο, ἐκ διαμέτρου ἀντίθετο μέ τόν προηγούμενο, μόνο πού ἡ γλώσσα του δέν εἶναι καθόλου ἀντίθετη μέ τή γλώσσα τῆς προη-

γούμενης κυρίας. Στή γλώσσα, οί σύγχρονοι τεχνοκριτικοί ταιριάζουν ὅλοι ὡς πρὸς τήν ἀκατανοησία. Διαβάζω: Μολονότι τό πρόβλημα τῆς διαμερισματοποίησης τῆς εἰκόνας φαίνεται νά εἶναι πρόβλημα ὀργάνωσης σχέσεων καί, συνεπῶς, μή-θεματικό καί ἐπιρρεπές στό συμβολισμό, ὀδηγεῖ στό θέμα καί στό συμβολισμό τῆς εἰκόνας. Κατάλαβες τίποτα;

Σφυρίδης: Γρύ!

Χριστιανόπουλος: Οὔτε κι ἐγώ. Ἄλλά ἄς τό ἀναλύσουμε λέξη πρὸς λέξη. Τό πρόβλημα τῆς διαμερισματοποίησης τῆς εἰκόνας, δηλαδή ἡ εἰκόνα τοῦ ζωγράφου παρουσιάζεται σάν πολυκατοικία μέ πολλά διαμερίσματα; Μή χειρότερα! Ἐγώ θά τό ἔλεγα «τό πρόβλημα κατακερματισμοῦ τῆς εἰκόνας». Πρὸς τί, λοιπόν, νά χρησιμοποιοῦμε αὐτές τίς κουλτουριάρικες, τίς ψεύτικες καί τίς φτιαχτές λέξεις; Προχωρῶ: Τό πρόβλημα, λοιπόν, αὐτό φαίνεται νά εἶναι πρόβλημα ὀργάνωσης σχέσεων.

Σφυρίδης: Ἔτσι δέ συμβαίνει μ' ὅλους τούς ζωγράφους; Αὐτό δέν εἶναι κοινοτοπία;

Χριστιανόπουλος: Εἶναι πράγματι μιά μεγάλη κοινοτοπία ἀλλά, ἔστω, τή δέχομαι γιατί εἶναι κατανοητή, τό πρόβλημα ὅμως τῆς ὀργάνωσης τῶν σχέσεων μέσα στήν εἰκόνα, εἶναι μή-θεματικό καί ἐπιρρεπές στό συμβολισμό. Ἄς βάλουμε τώρα κάτω τά πράγματα γιά νά τά δοῦμε



καλύτερα: Δέν μπορεί νά ὑπάρχει συμβολισμός στή μὴ θεματική εικόνα καί ὑπάρχει, ἐπομένως, συμβολισμός μόνο στή θεματική; Κοροϊδεύομαστε; Δηλαδή, πλὴν τοῦ ὅτι δέν καταλαβαίνουμε αὐτό πού διαβάζουμε, μήπως ἂν τό καταλάβουμε θά διαπιστώσουμε τότε ὅτι πρόκειται γιά μιά σαπουνόφουσκα; Γιατί συνδέει ὁ κύριος καθηγητής τήν ἔννοια τοῦ συμβολισμοῦ μέ τήν ἀπουσία θεματογραφίας καί μέ τή διαμερισματοποίηση τῆς εικόνας; Μ' αὐτή, λοιπόν, τή γλῶσσα θά διδάξει στους φοιτητές του; Ἐπανερχομαι τώρα στή φράση μας. Μολονότι τό πρόβλημα τῆς διαμερισματοποίησης τῆς εικόνας εἶναι πρόβλημα ὀργάνωσης σχέσεων καί ρέπει στό συμβολισμό, ἐντούτοις ὀδηγεῖ στό θέμα καί τό συμβολισμό τῆς εικόνας. Ἄς προσπαθήσουμε νά τό ἀπλοποιήσουμε. Μολονότι ὁ συμβολισμός τῆς εικόνας ρέπει πρὸς τό συμβολισμό, ἐντούτοις ὀδηγεῖ στό συμβολισμό! Αὐτό θά πεῖ σαφήνεια, μιά φορά!

Σφυρίδης: Ἄφησες ἀπ' ἔξω τήν κριτική τῆς λογοτεχνίας.

Χριστιανόπουλος: Ναί, γιατί οἱ τεχνοκριτικοί κυρίως εἶναι πού ἔχουν καταντήσει μάλιστα. Τά πιό πολλά ἀκατανόητα κουλτουριάρικα κείμενα ἀφοροῦν τήν κριτική τῆς ζωγραφικῆς καί δέν μπορῶ νά καταλάβω γιατί. Τέλος πάντων. Θά σοῦ διαβάσω πάλι ἕνα μικρό κομμάτι ἀπό ἕναν κριτικό τῆς λογοτεχνίας πού κάνει τήν παρουσίαση ἑνός σύγχρονου ποιητῆ. Γράφει λοιπόν: Ὁ ... (ποιητής τάδε) ἐνδιαφέρεται γιά τήν ἰχνηλάτηση τοῦ «στοιχείου» ἐκεί-

νου, πού κατά τρόπο σταθερό, σέ όλες τίς εποχές τῆς ιστορίας τοῦ ἀνθρώπου κυοφορεῖται παραμένοντας διαρκῶς «ἀνέκφραστο», ἐντέλει συνεχῶς διαφεῦγον, «ἐλάχιστον μέ φωνές ὄλου». Εἶναι τρεισήμιση σειρές, σχετικά κατανοητές, ἀλλά ὑπό ὀρισμένες προϋποθέσεις. Ὁ ποιητής λοιπόν, κατά τόν κριτικό μας ἐνδιαφέρεται γιά τήν ἰχνηλάτηση κάποιου «στοιχείου». Ἡ λέξη στοιχεῖο πρέπει νά εἶναι παρμένη ἀπό τόν ποιητή, γιά νά τή βάξει ὁ κριτικός μέσα σέ εἰσαγωγικά. Καί γιά νά τήν ἔχει ἐπιλέξει, πρέπει νά εἶναι βασική ἔννοια τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ στόν ὁποῖο ἀναφέρεται. Ἀπό τή στιγμή ὅμως πού ἐγώ σάν ἀναγνώστης δέ γνωρίζω τόν ποιητή καί δέ γνωρίζω ποῖό εἶναι αὐτό τό βασικό στοιχεῖο πού χαρακτηρίζει τήν ποίησή του ἢ τή φιλοσοφία του, ἡ λέξη στοιχεῖο πού χρησιμοποιεῖ ὁ κριτικός, εἴτε μέ εἰσαγωγικά εἴτε χωρίς εἰσαγωγικά, δέ βοηθάει καθόλου νά γνωρίσω τό ἔργο αὐτοῦ τοῦ ποιητῆ. Στήν περίπτωση αὐτή, ὁ κριτικός ξέρει τί γράφει ἀλλά χρησιμοποιεῖ δικό του κώδικα. Ὁ ποιητής, πάντως, ἐνδιαφέρεται γιά τήν ἰχνηλάτηση τοῦ «στοιχείου» ἐκείνου πού κυοφορεῖται παραμένοντας διαρκῶς «ἀνέκφραστο» — κι αὐτή λέξη τοῦ ποιητῆ — πού εἶναι καί συνεχῶς διαφεῦγον. Ἀναρωτήθηκες μήπως αὐτό πού μᾶς γράφει ὁ κριτικός εἶναι ἀπλή κοινοτοπία πού ἰσχύει γιά ὅλους ἀνεξαίρετως τούς ποιητές; Γιατί, βέβαια, ὅλοι οἱ ποιητές προσπαθοῦν νά τσακώσουν τό ἀνέκφραστο. Αὐτό ἄλλωστε δέν εἶναι ἡ ποίηση; Αὐτό δέν κάνουν ὅλοι οἱ ποιη-

τές, μικροί και μεγάλοι, και χτές και σήμερα κι αύριο; 'Αρα, αυτό που μάς λέει ο κριτικός δεν αφορά μόνο τον συγκεκριμένο ποιητή, αλλά όλους τους ποιητές. Ο κριτικός όμως οφείλει να έντοπίζει την ιδιαιτερότητα του κάθε ποιητή, όχι να φορτώνει στον ποιητή χλιαρές γενικεύσεις. Και προχωρώ: 'Εάν τό «στοιχείο» κυφορεϊται, τότε πώς διαφεύγει; Διότι ή κυφορεϊται ή διαφεύγει. 'Εκτός εάν υπάρχουν και κυφορίες που καταλήγουν στην αποφυγή.

Σφυρίδης: Τό άνεμογκάστρι.

Χριστιανόπουλος: 'Ωραϊο! Τελικά, όμως, τί συμβαίνει; 'Ιχνηλασία, κυφορία ή διαφυγή; Και νά ξεδεύουμε τή φαιά μας ουσία γύρω από αυτές τίς τρεις λέξεις, όταν τό νόημα είναι τόσο άπλό, ότι ο ποιητής προσπαθει νά πιάσει τό άνέκφραστο; Και γιατί αυτό τό τόσο άπλό και σχετικό μ' όλους τους ποιητές, νά μάς τό έμφανίζει ο κριτικός σαν τό βασικό στοιχείο τής ποιήσης του συγκεκριμένου ποιητή; Βλέπεις, λοιπόν, πώς μέ τό νά μή θέλουμε ή νά μήν μπορούμε νά έκφραστούμε σωστά, μπερδεύουμε τόν άναγνώστη και δέν τόβηθούμε καθόλου στην κατανόηση του συγκεκριμένου ποιητή; 'Εγώ μάλιστα που ξέρω πολύ καλά τόν ποιητή αυτό, σέ βεβαιώνω ότι όσα γράφει ο κριτικός είναι άσχετα μέ τό σημαντικότερο κομμάτι του έργου του. 'Ο κριτικός στή μελέτη του αυτή έχει μία κεκτημένη ταχύτητα νά μετατρέπει τά ποιητικά δεδομένα σέ θεωρία, ενώ ή ποίηση δέν έχει καμιά σχέση

μέ τή φιλοσοφία. \*Άλλωστε, όταν ο συγκεκριμένος ποιητής άρχισε στή μέση τής πορείας του νά έρωτοτροπεΐ κι αυτός μέ τή φιλοσοφία, έσβησε. Έάν όμως οι ποιητές πού έρωτοτροπούν μέ τή φιλοσοφία σβήνουν, τότε τί μέλλον μπορούν νά έχουν οι κουλτουριάρηδες πού υποδύονται τόν κριτικό τής άρπακόλας;

Σφυρίδης: Θέλω νά σέ ρωτήσω κάτι πού τό θεωρώ πολύ σοβαρό. Τί κακό μπορεί νά κάνουν οι κουλτουριάρηδες στους νέους πού διαβάζουν τά κείμενά τους;

Χριστιανόπουλος: Πρώτα πρώτα δίνουν τό κακό παράδειγμα στή χρήση τής γλώσσας. Έ νεότερη γενιά πού ψευτομορφώνεται μέ τέτοια κείμενα, θά γράφει ακόμα χειρότερα και οι παρατηρήσεις της θά είναι και χειρότερες και πιά γελοίες. Θυμάμαι συχνά εκείνο πού είπε ο Στρατής Δούκας, ότι μέ τή λογοτεχνία σήμερα ασχολοῦνται αποκλειστικά οι άνθρωποι πού δέν έχουν ιδέα από γλώσσα. Τά κακά, έπομένως είναι δύο: 1) Έ διαφθορά τών νέων πού θά εκφράζονται χειρότερα στό μέλλον, 2) Έ διαφθορά τής ίδιας τής γλώσσας πού κι αυτή θά γίνει θολή και νερόβραστη. Θυμάμαι και τόν καθηγητή μας τής γλωσσολογίας στό πανεπιστήμιο πού μās έλεγε: «Μακριά από τούς μορφωμένους!» Κι αυτό πού μās έλεγε ο άγαθός εκείνος άνθρωπος, ισχύει εκατό φορές περισσότερο για τούς σύγχρονους κουλτουριάρηδες πού ούτε τή γλώσσα ξέρουν και ούτε έχουν οργανωμένη σκέψη.

**Σφυρίδης:** Ὑπάρχουν τρόποι θεραπείας;

**Χριστιανόπουλος:** Δέν ὑπάρχει εἰδική συνταγή, οὔτε ἀντιμετωπίζεται μέ μιά ἐγκύκλιο, σάν τή διαταγή τοῦ γελοίου ἐκείνου δικτάτορα, τοῦ Παπαδόπουλου, νά πάψουν οἱ Ἕλληνες νά βλαστημοῦν. Δέν ἀντιμετωπίζεται μέ ρετσέτες. Ἐχω ὅμως νά δώσω συμβουλές καί προτροπές στούς λίγους ἐκείνους ἀνθρώπους, εἴτε διανοούμενους εἴτε λογοτέχνες, πού συναισθάνονται αὐτή τήν ἐξαχρείωση τῆς γλώσσας καί θλίβονται κατάκαρδα γιά ὅλη αὐτή τήν κατάντια. Ἡ λύση, λοιπόν, εἶναι μία: Νά προσέχουμε πολύ τά λόγια μας, νά προσέχουμε ἀκόμα περισσότερο τά γραφτά μας. Κάθε τί πού λέμε, νά τό σκεφτόμαστε, καί προπάντων σωστά, πρέπει νά γράφουμε προπάντων κατανοητά. Καί γιά νά γίνει αὐτό, πρέπει νά διαβάζουμε κλασικά κείμενα τῆς λογοτεχνίας μας πού ἔχουν σωστή καί ζωντανή γλώσσα καί ἐπίσης νά στήνουμε αὐτί στίς κουβέντες τοῦ λαοῦ. Ὁ Σολωμός πήγαινε στίς ταβέρνες τῆς Κέρκυρας γιά ν' ἀκούσει τούς πρόσφυγες ἀπό τήν Κρήτη πού τραγουδοῦσαν μαντινάδες. Κι ὁ Καβάφης πήγαινε στά καφενεῖα καί τά φαρμακεῖα τῆς ἐλληνικῆς παροικίας τῆς Ἀλεξάνδρειας κι ἔστηνε αὐτί γιά νά τσακώσει καμιά ζωντανή ἐλληνική φράση. Ἐνῶ ἐμεῖς σήμερα διαμορφώνουμε τή γλώσσα μας ἀπό τίς ἐφημερίδες, τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση, καί χῶρια πού δέ μᾶς μένει καιρός οὔτε νά σκεφτοῦμε οὔτε νά χωνέψουμε αὐτά πού

βλέπουμε και ακοῦμε. Πάντως, οὔτε τό νά στήνουμε αὐτί  
ἀρκεῖ. Χρειάζεται καί κάτι ἀκόμα: νά ἀσκοῦμαστε στό  
γράψιμο. Καί ἡ ἀσκηση γραφῆς κρατᾶει μιά ὀλόκληρη ζωή.

## ΜΙΚΡΟ ΑΠΟΣΩΜΑ

Τά «'Αλαμπουρνέζικα» αγαπήθηκαν πολύ. Μπῆκαν μάλιστα καί στό σχολικό ἐγχειρίδιο «'Εκθεση - 'Εκφραση». Βέβαια, ἀφοροῦν μόνο τή γλώσσα τῶν κουλτουριάρηδων ἢ γλώσσα μας ὅμως κινδυνεύει ἀπό πολλούς ἄλλους παράγοντες, καί μακάρι νά 'ταν μόνο οἱ κουλτουριάρηδες. Κινδυνεύει κυρίως ἀπό τήν ἀγγλική γλώσσα καί, σέ μιά πρώτη φάση, ἀπό αὐτούς πού τή μαθαίνουν ἀπό τά φροντιστήρια τῆς ἀγγλικῆς, καί μετὰ τή χρησιμοποιοῦν ἀνακατωμένη μέ τά ἐλληνικά, σέ ἕνα τραγελαφικό χαρμάνι, πού βοηθαίει πολύ καί τή μόδα τοῦ σύγχρονου λεξιλόγιου.

Γι' αὐτή τή νέα ἀηδία ἀρκοῦμαι νά παραθέσω ἀσχολίαστο ἕνα κείμενο ἀπό κουλτουριάρικη ἐφημερίδα τῆς Ἀθήνας, πού δημοσιεύτηκε στίς 27.3.1996:

Τίτλος: «'Ενα παραδοσιακό πάφ μετά μουσικῆς καί ἄλλες activities σύμφωνα με τό νέο trend». Καί ἀκολουθεῖ τό κείμενο:

Ἄς ποῦμε ὅτι εἶναι Κυριακή βράδυ. Ξεφαντώσατε τό μεσημέρι στόν ἀγώνα ΠΑΟΚ Bravo - Moda Bagno Ἄρης ἢ Skoda Ξάνθης - Afisorama Πανιώνιος καί ξεχαστήκατε κατόπιν γιά δύο ὥρες στό Heineken Ἐμπασυ ἤ, οἱ πιά κουλτουριάρηδες, στό Renault Art Στούντιο. Καί τώρα; Πῶς νά τελειώσετε τή μέρα σας, πού δέν ὑπάρχει ἕνα μουσικό στέκι μέ ἐξίσου σαφῆ χορηγική ταυ-

τότητα; Ήουχάστε: 'Από τό τέλος του μηνός θά μπο-  
ρεΐτε νά καταφύγετε στό «ASSOS Καφέ Παράσταση».

'Η μετονομασία του γνωστού κλάμπ τής οδού Βαλ-  
τετσίου περιλαμβάνεται στή συμφωνία του μέ τήν κα-  
πνοβιομηχανία Παπαστράτος νά χρηματοδοτήσει ένα  
καλλιτεχνικό πρόγραμμα εκεί. «Εΐναι μιά ενέργεια στό  
πλαίσιο του επαναλειτουργισμού του παραδοσιακού «'Ασ-  
σου», μᾶς λέει ἡ 'Ολγα Τσολάκα ἐκ μέρος τής C &  
A, τής διαφημιστικῆς ἐταιρείας πού ανέλαβε τήν προ-  
βολή του προϊόντος. Καί προσθέτει: «Θά ἐνταχθεῖ στό  
νέο concept τής φιλίας».

—Δηλαδή;

«Μέχρι τώρα στή διαφήμιση τσιγάρων κυριαρχοῦσε  
τό image του individualism. 'Ομως τό νέο trend ἀφορᾶ  
τή φιλία ὡς group activity. 'Ολες οἱ μάρκες στρέφουν  
πρός τά κεῖ — ξέρετε: «Friendship is always» κ.λπ.  
'Ακόμα καί ἡ Marlboro μιλά πλέον γιά φιλία. 'Υπάρχει,  
δηλαδή, μιά ἐπιστροφή στήν παράδοση καί στίς διαχρο-  
νικές ἀξίες».

—Το «Καφέ Παράσταση» τί σχέση εἶχε μ' ὄλ' αὐτά;

«Προβάλλει τήν παραδοσιακή, ποιοτική ἐλληνική  
μουσική καί ἐπομένως δένει μέ τό παραδοσιακό, ποιοτι-  
κό ἐλληνικό τσιγάρο».

—Οἱ κινηματογράφοι «ASSOS 'Οντεόν» εἶναι ἄλλο  
πράγμα;

«Εΐναι μιά χορηγία, πού ἀφορᾶ μιά ἄλλη οἰκογένεια



του «Ύσσου», που δημιουργήθηκε πριν από 7-8 χρόνια  
μέ βάση τις σύγχρονες αξίες».

—Καί ποιές είναι αυτές;

«Οι μοντέρνες αξίες. Ήμεϊς έχουμε πιό παραδοσια-  
κά activities».

Τό πρόγραμμα του «ASSOS Καφέ Παράσταση» θ'  
άρχίσει στίς 29 Μαρτίου μέ τό Βασίλη Λέκκα καί τήν  
Όλγα Άθανασιάδου σ' ένα άφιέρωμα στό έλληνικό τρα-  
γούδι, που όχι, δέ θά περιέχει κομμάτια γιά τό κάπνι-  
σμα. «Ούτε καν τό “Ύσσοσ Έλλάσ” του Ξυδάκη»,  
τονίζει ή Όλ. Τσολάκα. «Ό παραλληλισμός, άλλωστε,  
δέν άφορά τό κάπνισμα αλλά τήν παράδοση αυτού του  
τσιγάρου». Στή συνέχεια θά γίνει ποιητική βραδιά μέ τό  
Ντίνο Χριστιανόπουλο, θεατρική μέ τήν Μπέτυ Άρβα-  
νίτη, αλλά καί έκθεση μύλων καί παλιών άντικειμένων  
του καφέ. «Όπως βλέπετε, ύπάρχει σέ όλα άμεση σύν-  
δεση μέ τό concept τής φιλίας», έπισημαίνει ή διαφημί-  
στρια. Well, good luck!

*Μπιλιέτο*  
*άρ. 33*

---

ΤΑ ΑΛΑΜΠΟΥΡΝΕΖΙΚΑ  
Ἡ Η ΓΛΩΣΣΑ  
ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ ΚΟΥΛΤΟΥΡΙΑΡΗΔΩΝ

*μιά συζήτηση*  
*τοῦ Ντίνου Χριστιανόπουλου*  
*μέ τόν Περικλῆ Σφυρίδη*  
στοιχειοθετήθηκαν στό *Μ. Λεοντακιανάκο*  
καί τυπώθηκαν τόν Ἰανουάριο τοῦ 2003  
σέ τρίτη ἔκδοση  
στό τυπογραφεῖο *Γκούμας-Σφενδύλης*  
σέ 1500 ἀντίτυπα γιά τίς *Ἐκδόσεις Μπιλιέτο*  
μέ ἐπιμέλεια τοῦ *Βασίλη Δημητράκου*  
καί μέ καλλιτεχνική ἐπιμέλεια καί σχέδιο ἔξωφύλλου  
τοῦ *Γιάννη Δημητράκη*